

зрозуміло, що навіть у чинному КК України 2001 р. спостерігається, на наш погляд, звужений і не зовсім послідовний підхід щодо вживання певних законодавчих конструкцій. Наприклад, перспективним видається розгляд питань про криміналізацію окремих форм прояву кримінального наркотизму із залученням неповнолітнього та щодо неповнолітніх (зокрема, «втягнення» та «у присутності»), розширення вказівки у відповідних складах злочинів на конструкції «із залученням малолітнього або щодо малолітнього», уточнення змісту протиправних дій, що можуть бути вчинені проти дітей, тощо.

Клочко В.М.,

здобувач кафедри економічної безпеки Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОФЕСІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Процеси, які відбувались під час становлення ринку цінних паперів України, розбудови його внутрішньої інфраструктури вимагали одночасного становлення та вдосконалення системи регулювання та контролю за процесами, що відбуваються на ньому, а також встановлення відповідальності за порушення, які можуть бути вчинені усередині ринку – службовими особами професійних учасників фондового ринку. Ця необхідність була обумовлена тим, що значна складність, різкі коливання стану фондового ринку, наявність великої кількості професійних та непрофесійних учасників, величезні обсяги різноманітних угод, що укладаються, конфіденційний характер значної частини інформації щодо цінних паперів та цілий ряд інших факторів створили потенційні умови для зловживань, які посягають на інтереси широкого кола інвесторів, зменшили їх довіру до

ринку, що, як наслідок, призвели до падіння його ефективності.

Основною передумовою криміналізації інсайдерської торгівлі виступила необхідність імплементації норм європейського законодавства, враховуючи зобов'язання України щодо адаптації національного законодавства та інтеграційні процеси на фінансових ринках, як на національному, так і на міжнародному рівні, зокрема, пов'язані з протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Криміналізація зазначеного діяння відбулась на підставі Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», прикінцевими положеннями якого КК України доповнено ст. 232-1 «Розголошення або використання неоприлюдненої інформації про емітента або його цінні папери». Проте слід наголосити, що у початковій редакції суб'єктом зазначеного злочину могла бути лише службова особа емітента. На той час про службових осіб ПУФР у зазначеній нормі не йшлося. Зміни до КК України, у результаті яких з'явилась безпосередня вказівка на працівників ПУФР, до яких відносяться у першу чергу їх службові особи, як одного із суб'єктів незаконного використання інсайдерської інформації, з'явилась лише у 2011 році, коли Законом України від 22.04.2011 № 3306-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо інсайдерської інформації» було запроваджено нову редакції ст. 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації» та визначений перелік осіб, які можуть вчинювати такі діяння, зокрема, службових осіб ПУФР.

Однією з передумов подальших змін до кримінального законодавства щодо відповідальності за вчинення злочинів на фондовому ринку є зауваження експертів Спеціального комітету Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму MONEYVAL до законодавства України, які були висловлені наприкінці 2008 року, зокрема: Україна визначає основні правопорушення з посиленням на покарання, пов'язані позбавлення волі, які

можуть бути застосованими до даного правопорушення: основними правопорушеннями є всі діяння, передбачені у кримінальному кодексі, які караються мінімальним штрафом у більш ніж трьох років. Винятком для втечі капіталу є ухиленні від сплати податків. Діапазон злочинів, включає у себе всі необхідні категорії, за винятком інсайдерської торгівлі, маніпулювання ринком, і фінансування тероризму у всіх його формах. У якості межі застосовується занадто високий показник, який не відповідає вимогам Рекомендацій FATF. Також відзначається, що деякі злочини недостатньо охоплені законодавством, адже лише певні акти таких суспільно небезпечних протиправних діянь можуть бути визнані предикатними (зокрема, за наявності обтяжуючих обставин).

Крім цього, криміналізація відповідних діянь службових осіб ПУФР були обумовлені негативними тенденціями, які спостерігались у певний момент на фондовому ринку. Однією з суттєвих проблем фондового ринку України була й залишається його дуже мала ліквідність. Головний чинник такого стану фондового ринку – те, що створений внаслідок приватизації український він став, по суті інсайдерським. В багатьох випадках рішення про придбання або продаж цінних паперів приймається не на підставі вже опублікованої інформації, а на підставі інформації, якою володіє обмежене коло працівників або службових осіб ПУФР. Такі умови унеможливили визначення справедливої, тобто ринкової ціни на цінні папери серед учасників ринку. Зазначена ситуація відлякує інших професійних інвесторів і населення від інвестування в цінні папери і відповідно зменшує ліквідність ринку.

Крім того, досвід країн з активним фондовим ринком свідчить, що розкриття інформації є дієвим інструментом впливу на компанію та захисту прав інвесторів. Розкриття інформації сприяє залученню капіталу та підтримці довіри до фондових ринків. Акціонерам та потенційним інвесторам потрібен доступ до регулярної, надійної та достовірної інформації. На її основі вони можуть оцінити якість управління

акціонерними товариствами, прийняти обґрунтовані рішення з питань оцінки власного капіталу. Таким чином, передбачення якнайшвидшого та сумлінного прилюдного розкриття інформації, яка відноситься до інсайдерської, а також встановлення відповідальності за протиправні діяння з нею, мало на меті сприяти боротьбі з маніпулюванням ринком та підвищити довіру інвесторів до фінансових ринків. Найбільш важливу роль у процесах, які відбуваються на фондовому ринку відіграють професійні учасники фондового ринку, адже своїми діями вони безпосередньо створюють сприятливі або несприятливі умови для котирування цінних паперів окремої юридичної особи.

Досвід функціонування фондового ринку в інших країнах та накопичений в Україні дозволив сформувати найбільш розповсюджені стимули, засоби і можливості здійснення маніпулятивних схем. Водночас такі схеми й сьогодні продовжують розвиватись. З появою нових продуктів і нових технологій, коли торговельною діяльністю починають займатися нові учасники ринку, і з подальшим ростом обсягів торгівлі на світових і взаємопов'язаних ринках, підвищується ризик транс-кордонних та міжринкових маніпулювань.

Більш того, як стверджують експерти, у результаті розвитку деривативних продуктів може виникати навіть більший стимул маніпулювати базовим активом, який лежить у основі контракту. Наприклад, курсом цінних паперів можна маніпулювати для того, щоб вплинути на ціну деривативного контракту чи інших продуктів (наприклад, конвертованих привілейованих акцій), які у тій чи іншій формі пов'язані з цими цінними паперами. Коли трапляються такі викривлення, зазнати шкоди можуть контрагенти й учасники ринку, які здійснюють операції за цінами, що є результатом маніпулювання, включаючи державні компанії, пенсійні фонди, інститути колективного інвестування, банки та державні органи. Зазначене також обумовлює суспільну небезпеку досліджуваних діянь та передумови їх криміналізації.